

ROBERT LOUIS STEVENSON
EN DEFENSA
DELS OCIOSOS

Traducció de Xavier Zambrano

Primera edició: juny del 2016

Títol original: *An Apology for Idlers*

© de la traducció, Xavier Martínez Zambrano, 2016

© de les característiques d'aquesta edició:

Viena Edicions

Tuset 13 – 0800 Barcelona

Tel. 93 453 55 00 – viena@vienaeditorial.com

www.vienaeditorial.com

ISBN: 978-84-8330-897-4

Dipòsit legal: B 13181-2016

Fotocomposició: Alfa

Impressió i enquadernació: Reinbook

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transmissió d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra.

EN DEFENSA DELS OCIOSOS

BOSWELL: Quan estem ociosos ens avorrim.

JOHNSON: Això passa, senyor, perquè els altres estan enfeinats i ens falta companyia. Si tots estiguéssim ociosos, no existiria l'avorrim. Ens entretindríem els uns als altres.

Justament ara, quan tothom està obligat, sota pena de ser acusat en absència d'un delicte de lesa respectabilitat, a buscar-se una professió lucrativa i a perseverar-hi amb una empena que voregi l'entusiasme, s'alça un clamor del bàndol contrari —d'aquells qui s'aconhorten quan en tenen prou i passen la resta del temps badoquejant i xalant—, un clamor que ha aixecat certa polseguera i algunes bravates. Fet i fet, res d'això no caldria. L'anomenada ociositat —que no és pas no fer res, sinó fer una pila de coses que no figuren als receptaris dogmàtics de la classe benpensant— té tant dret a reivindicar la seva posició com la laboriositat. És un fet que la mera existència de persones que rebutgen batre's en una embogida cursa d'obstacles a l'encalç d'una moneda de sis penics es considera un insult ben decebedor per part de les persones que sí que ho fan. Posem el cas d'un bon home (com n'hi ha tants) que pren una resolució, aposta pels sis penics i, com diuen

emfàticament els americans, s'hi tira de cap. I mentre va obrint-se camí amb penes i treballs, no és difícil de comprendre el seu ressentiment quan observa unes persones calmoses que darden pels prats dels marges, jeuen amb un mocador sobre la testa i una copa a l'abast. La displicència de Diògenes tocà el voraviu d'Alexandre. On quedava la glòria d'haver pres Roma per a aquells bàrbars esvalotats que irromperen al Senat i es trobaren els Ancians asseguts en silenci i no gens impressionats pel seu triomf? És penible haver treballat com una mala cosa i haver conquerit cims esgalabrosos només per veure, quan tot ha passat, com la humanitat roman indiferent a les teves gestes. És per això que els metges blasmen tot allò malsà, els inversors toleren malcontents aquells qui no saben res d'accions, els literats menyspreen els il·letrats, i les persones aqueferades s'uneixen per condemnar aquells qui no tenen cap quefer.

Encara que aquest és un dels trencacolls de la qüestió, no és el més important. No et poden tancar a la presó per parlar contra la laboriositat, però et poden engegar a pastar fang si dius nicieses. La dificultat més important a l'hora de tractar la majoria de temes és fer-ho bé. Per tant, tingueu si us plau present que això és una apologia. Certament es poden dir moltes i enraonades coses a favor de la diligència, però també cal dir-ne algunes en contra; i és això el que em proposo de fer en la present ocasió. Exposar els arguments propis no vol dir necessàriament fer l'orella sorda als dels altres. Que hom hagi escrit un llibre de viatges a Montenegro no és cap raó per deduir que hom mai ha estat a Richmond.

És un fet cert, sense ombra de dubte, que convé que les persones passin moltes estones ocioses durant la seva joventut. Per cada lord Macaulay que escapa de les distincions acadèmiques

amb les facultats intactes, hi ha una majoria de nois que paguen tan cares les medalles que després no els queda pólvora, ingres-sen al món en bancarrota. I el mateix es pot dir dels vailets en edat de començar a formar-se o ser formats pels altres. Devia ser un vell ben ximple aquell cavaller que adreçà a Johnson aquestes paraules a Oxford: «Jove, cremi's les celles amb els llibres ara, tresori un bon magatzem de coneixements, quan es faci gran, llegir li semblarà una tasca enutjosa.» El vellard no devia saber que són moltes les coses, a banda de llegir, que se'ns fan enutjoses —i algunes impossibles— quan entrem en anys i arriba l'hora de portar ulleres i caminar amb bastó. Els llibres estan força bé, però són un esllanguit substitutiu de la vida. És una pena estar-nos asseguts, com la dama de Shalott, mirant-nos al mirall, amb l'esquena girada a tota l'ebullició i l'encís de la realitat. Llegir fora mida, com ens recorda l'antiga anècdota, ens treu temps per pensar.

Si mireu enrere i examineu la vostra educació, estic convençut que seran les hores plenes, vivaces i instructives que vau passar fent el bergant les que enyorareu. Preferiríeu esborrar les hores somortes que vau passar mig endormiscats a classe. Per la meva banda, quan tocava vaig haver d'escoltar un considerable enfilall de lliçons. Encara recordo que la rotació de la baldufa és un exemple d'estabilitat cinètica. Encara recordo que l'emfiteusi no és una malaltia, ni l'estil·lació, un delicte. Amb tot, encara que no renunciaria de grat a aquests retalls de ciència, no els considero tan preuats com certes bagatel·les que vaig aprendre quan feia campana pels carrers. No és el moment d'estendre'm parlant d'aquest vigoritzant lloc d'aprenentatge, que fou l'escola preferida de Dickens i Balzac, i que cada any llicencia amb honors molts inconeguts mestres en Ciències de

la Diversitat de la Vida. Només diré això: si un vailet no aprèn res al carrer, és que no té la facultat d'aprendre. A més, no es pot dir que el nostre bergant s'estigui sempre al carrer; si li vaga, pot travessar els afores enjardinats i sortir a camp obert. Allà podrà escollir un racó on creixin els lilàs a la vora d'un rierol i fumar incomputables pipes bressolat per la remor que fa l'aigua en picar contra les roques. Un ocell refilarà en la boscúria. Allà podrà deixar anar el pensament al lliure curs d'agradeses idees i veurà les coses sota una nova llum. Digueu-me, us ho prego, si això no és educació, què és? Podem imaginar-nos què passaria si el senyor Mestretites topés el nostre vailet i quina mena de conversa produiria l'encontre:

—Què és això, jove? Què hi fa aquí?

—Francament, senyor, m'esbargoixo.

—No estem en hores de classe? No hauria d'estar cremant-se les celles per adquirir coneixements?

—Però, dispenseu, aquí també estic aprenent.

—Aprenent? I ca! Aprenent què? Digui'm, són matemàtiques el que està aprenent?

—No, certament que no.

—Metafísica?

—De cap manera.

—Algun idioma?

—No, res d'això.

—Un ofici?

—Tampoc un ofici.

—Aleshores què?

—De fet, senyor, aviat m'arribarà l'hora de fer un Pelegrinatge. Estic desitjós de fixar-me en allò que solen remarcar les persones en tal situació, l'indret on hi ha els Aiguamolls i els

Bardissars que fan de mal passar; i també vull esbrinar quina mena de Bastó em farà més servei. A més, jec aquí, a la riba d'aquestes aigües, per aprendre de cor la lliçió d'allò que el meu mestre anomena Pau o Contentació.¹

En aquest punt al senyor Mestretites se li encendria la sang i, brandant el seu bastó amb un rostre esglaiador, esclataria d'aquesta faisó:

—Aprenent! Quina poca solta! —diria—. Als brivalls com vós us faria escorxar pel Botxí!

I així reprendria el camí, rebregant el midó del seu mocador de coll com un gall amb les plomes estarrufades.

Aquesta opinió, la del senyor Mestretites, és l'opinió comuna. Els fets no s'anomenen fets, ans vanes xafarderies, si no s'emmotllen a alguna de les categories escolàstiques en ús. Cal fer les enquestes en una direcció sancionada pel comú i que respongui a un nom concret, altrament no se't reconeixeran els esforços, et diran tastaolletes i que l'asil és una fi massa bona per a tu. Hom creu que tots els coneixements només són al fons del pou o al punt remot albirat pel telescopi. Sainte-Beuve, a mesura que s'anà fent gran, s'anà convencent que tota l'experiència és un únic i majestuós llibre, el qual convé estudiar uns anys abans d'anar-nos-en. I era del parer que és ben indiferent llegir primer el capítol xx, que versa sobre el càlcul diferencial, o el capítol xxxix, que versa sobre anar a escoltar un concert al parc. De fet, una persona intel·ligent, que tingui ulls per veure-hi, orelles per escoltar i un somris sempre a la cara, obtindrà una formació més instructiva que la d'aquells qui passen la vida en heroiques vetlles.

1. Les paraules que Stevenson posa en majúscules en aquest paràgraf són una al·lusió a *The Pilgrim's Progress* (1678) de John Bunyan.

Sens dubte hi ha certs coneixements frígid i eixuts que poden trobar-se als cims de la ciència formal i treballosa, però és al vostre voltant, si us preneu la pena de mirar, on adquirireu els fets càlids i palpitants de la vida. Mentre uns afeixuguen la seva memòria amb un de vessall de paraules, la meitat de les quals oblidaran abans no passi una setmana, el nostre bergant pot aprendre algun art verdaderament útil: fer sonar el flabiol, saber distingir els bons cigars o parlar amb gràcia i escaiença amb persones de tota condició. Molts d'aquells qui s'han «cremat les celles amb els llibres», i ho saben tot sobre alguna o altra branca d'un saber respectable, es desencauen amb un posat d'antigalla i són com mussols, es mostren malsucosos, ensopits i dispèptics enmig de tota la lluentor de les millors parts de la vida. N'hi ha molts que fan fortuna i no per això deixen de ser tota la vida uns curts de gambals i uns enzes ben patètics. En canvi, tornem al nostre bergant, si m'ho permeteu, i vegem quin quadre tan diferent que pinta. Ha tingut temps d'ocupar-se de la seva salut i del seu esperit, ha passat moltes estones a cel descobert, que és la cosa més saludable de totes per al cos i la ment, i si bé mai no ha llegit les pàgines més recòndites del Llibre, sí que l'ha obert a l'atzar, l'ha fullejat i n'ha tret un bon profit. Tal vegada no canviaria l'estudiant algunes de les seves arrels semítiques i l'home de negocis alguns dels seus xílings per un tast dels coneixements sobre l'ampla vida que l'ociós ha après cultivant l'Art de Viure? Encara diria més, l'ociós té una altra qualitat més important que aquesta. En refereixo a la seva saviesa. Aquell qui ha contemplat llargues estones la satisfacció infantívola amb què els altres s'abstreen en els seus hobbies, contemplarà les pròpies aficions amb una indulgència ben irònica. Mai el trobareu a les files dels dog-

màtics. Mostrarà una tolerància imparcial vers tota mena de persones i opinions. Potser és cert que no trobarà mai cap veritat espectacular, però tampoc abraçarà cap enfervorida falsedat. Segueix un camí que mena per una tresquera poc fressada, però passadora i amena, un camí que es diu Camí de l'Anar Tirant i que condueix al Mirador de l'Anar Tirant. Allà se li oferirà un panorama plaent, baldament no sigui d'una alta distinció; i mentre els altres contemplen l'Est i l'Oest, el Dimoni i el Sol Ixent, ell s'acontentarà de percebre l'entreclaror que cau sobre totes les coses sublunars, d'entrellucar un exèrcit d'ombres que corre de pressa i en doina cap a la llum clara de l'Eternitat. Les ombres i les generacions, els doctors cridaners i les planyívoles guerres, tot s'escola en el silenci definitiu i la buidor. Però al dessota de tot això, hom hi pot veure, de les finestres del Mirador estant, molts paisatges verds i serens, moltes cambres enceses per la llar de foc, bona gent que riu, beu i amoreja com feien abans del Diluvi o la Revolució Francesa, i un vell pastor que encara explica una rondalla a l'ombra d'un espinalb.

Estar extremament enfeinassat, sigui al col·legi, a la universitat, al camp o al mercat, és símptoma d'una vitalitat deficient. I una propensió a l'ociositat és senyal d'una apetència diversiforme i d'un fort sentit de la identitat personal. Corre pel món una mena de persones mig mortes, adotzenades, que amb prou feines són conscients d'estar vives fora de quan exerceixen alguna ocupació convencional. Dueu un d'aquests subjectes d'excursió a la natura o feu que s'embarqui en un vaixell, i veureu com n'és d'ardent la seva enyorança de l'escriptori o el despatx. No tenen ni gota de curiositat, no saben respondre a atzaroses provocacions, no els complau d'exercir les seves fa-

cultats per elles mateixes i, si no fos que veuen arreu la Necessitat amb el bastó a la mà, serien capaços de quedar-se perfectament quiets. No paga la pena d'intentar canviar aquests caràcters: no *saben* estar ociosos, la seva natura no és prou generosa. Passen en un estat comatós totes les hores que no dediquen a fer bullir, frenèticament, l'olla. Quan no han d'anar a l'oficina, quan no tenen fam ni ganes de beure, tot el món vivent és per a ells un simple espai en blanc. Si han d'esperar el tren per exemple una hora, s'abandonen a un estòlid entresson amb els ulls oberts. Si haguéssiu de jutjar pel seu posat, diríeu que no hi ha res a veure ni ningú amb qui parlar. Semblen paralitzats, estupefactes. Amb tot, possiblement són treballadors esforçats i tenen bon ull per detectar una errata en una acta notarial o per anticipar-se a un gir del mercat. Han passat per l'escola i per la universitat, però de continu amb la mirada fixada sobre la medalla. S'han prodigat en societat i han conegut persones espavilades, però en cap moment han deixat de pensar en els propis afers. Com si l'ànima d'una persona no fos d'entrada prou migrada, han empetitit i estretit la seva a còpia d'una vida on tot és feina i res és joc. Guai-teu-los quan arriben a la quarantena: una atenció vagarívola, una ment que no es recrea en res i ni un trist pensament amb què escalfar-se el cap mentre esperen el tren. Quan encara duia pantalons curts s'hauria enfilat al carro de les maletes; amb vint anys hauria ullat les noies, però ara la pipa ja no fumeja, la capseta de rapè és buida i el nostre cavaller seu enravenat en un banc, amb uns ulls atuits. No és la meva idea d'Èxit en la Vida.